

31. Gyémántmisés napló

2003. január 1 – február 1.

Városmajor, 2003. január 2.

Elsején találkoztunk délután ötkor a Bokor-portán, s elmondtam ott azt a beszédet, amelyet hozott már a múlt havi, a 30-as Napló. A munkaév pedig másnap a *Búvárok-portán* indult. *Jézus hatására az emberiség előbbre jutott-e a maga Isten felé vezető útján?* – ebben a témában állapodtunk meg az óévben. Ezt kellett megbeszelnünk az újév első szemináriumán. Hát megbeszéltük, mégpedig úgy, hogy M..... hitet tett ezóterizmusa mellett. Hogy mit is válaszolt témánkra, az nem maradt meg bennem. Csak a hite. Bizonyára válaszolt a témára is, de én figyelni nem tudtam másra, csak tömény és meghatározó erővel rám zúduló hitére. A hite. Nem a tudása. Csupa olyan dolgot mondott el előadásában, amelyet sem igazolni, sem cáfolni nem lehet. Nem tudom cáfolni, amiket mondott. S csak remélem, hogy M..... is tudja, hogy nincs mód igazolni valamit is azokból, amiket elmondt.

Le voltam hangolva. Amikor olyan erők jelennek meg, amelyekkel szemben tehetetlennek érzem magam, akkor jut eszembe: **mese ellen minden káros.** Egy Ady-versből való, amelyet ha elmondok, mindig bőghetnékem van. Az is igaz, hogy akkor veszem elő, amikor bőghetnékem van.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a halállal: Gyürkőzz, János, s rohanj, János.

Királyfiak s nagy leventék, Ha palástjukat ott-hagyták: Rohanj, ha rongy is a mentéd.

Mesebeli király-lyánnyal Hogyha akarsz találkozni: Hadakozzál a Sárkánnyal.

Csak a mese s csak az átok Tartott eddig így-úgy is még S jók e csakok és csalások.

Így csináltad ezt már régen, Van egy kis tapasztalásod Csalatásban és fenében.

De csinálod, mert csinálod, De csináld, mert erre lettél, S ha már álltad, hát kiállod.

Vagy nem állod s megbénultan Gunnyasztani fogsz, ha merhetsz, Öreg bűnödön, a Multon.

Kellesz a nagy arénára Akkor is, ha életednek Életed lesz majd az ára.

Ha már egyszer idegenbe, Valamikor ide bujtál, Rohanj jól kimelegedve.

A király-lyány: mese, János, De nincs előbb a mesénél S mese ellen minden káros.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a Halállal: Gyürkőzz, János, rohanj, János.

(Ady, A mesebeli János)

Meg kell magyaráznom, hogy mért hatott rám így M..... hite. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy legény. Elhitte, hogy Jézus – a megváltó. Kit váltott meg ez a Jézus? Hát minket, embereket. S mitől váltott meg? Hát a minket végtelenül szerető Isten, a Teremtő haragjától! Mért haragudott úgy ránk, ha végtelenül szeret minket? Mert Ádám s Éva evett a fáról. Hogyan váltott meg? Hát úgy, hogy elküldte közénk a maga örök isteni Fiát – emberi formában. Ez a megváltás? Dehogya is, ez még csak a kezdete. Hanem a folytatás: az, hogy Kaifás megölette a Fiút, a Fiú pedig ezt a kényszerű halálát felajánlotta Atyjának ajándékul. Ajánlott ajándékul, cserébe azért, hogy ne haragudjon többé reánk, s nyissa ki a Mennország kapuját, amelyet bezárt, amikor Ádám s Éva evett a fa gyümölcséből. Érted ezt komám? Annyira szeretted miket, hogy elküldte értünk a Fiát, bár tudta, hogy ezzel halálra adja őt. A Fia meg annyira szerette az Atyát, hogy kitalált valamit, amiért Kaifás kénytelen volt halálra ítélni őt. De ezzel az isten-gyilkossággal a legnagyobb jót követte el Kaifás – Jézusnak is, nekünk is, még az Atyaistennek is. Miért? Hát csak azért, mert ő tette lehetővé, hogy meg legyünk váltva, s kinyíljon a mennország, hogy ember és Isten összebéküljön.

Hogy hihette el mindezt a legény? Úgy, hogy katolikus keresztény volt, s megtanulta, hogy egyháza abszolút biztosan tudja az igazságot, ami benne van a szentírásban és a szenthagyományban. S maga a Szentlélek Úristen vezeti az egyházat, hogy a szentírást és a szenthagyományt mindig jól magyarázza; úgy, hogy a csalhatatlan igazság útjáról le ne térjen. Aztán egyszer elővette a legény a szentírást, s megtudta belőle, hogy legalábbis Jézus szerint mindebből semmi sem igaz. Hogy Jézus valami másért jött. Azért, hogy rend legyen a

világban. Megváltás pedig akkor van, ha eltanuljuk az Istentől, hogy szeressük egymást. A legény írt hat vastag könyvet is arról, hogy a fenti meséből Jézus semmit sem tanított, csak a megváltó szeretetet tanította. S boldogan barátkozott azokkal, akik megismerték és megszerették az evangéliumok lapjairól megismerhető valóságos Jézust.

Így ment el a legény január 2-án a *Buvárok-portára*, s megtudta, hogy mese ellen minden káros. Mondhat Jézus akármit, mi ragaszkodunk valami meséhez. Miért? Mert amíg mese van, addig nem kell csinálni semmit. Amíg mese van, addig tékozolhatjuk az életünket. Amíg mese van, küldhetjük az első világháborúba Jánost, hogy a végén hatmillió szerb, oláh és tót kétszer akkorát hasítson ki hazánkból magának, mint amennyi a tízmillió magyarnak jut. Csak bőgni tudok. Amíg mese van, addig lehet atombombát gyártani, s elibe dolgozni a biológiai és a nukleáris katasztrófának. Amíg mese van, addig a vallás átsegíthet egy szép mesevilágba, amelyikben igazában nem kell törődnünk azzal, hogy Jézus hatására előbbre ment-e a világ vagy sem.

A legény is kockára teheti az életét. Elmondhatja barátainak, hogy Isten az eszünk s a szívünk útján elmondja mindegyikünknek, hogy mit kell tudnunk az üdvösségről és mit kell tennünk érte. Ezért az elmondásért az ügyész halált kér fejére, másfelől a pápára hivatkozva eltiltják a templomi szolgálattól. Nincs ebben semmi különös. Jézus is így akarta: **Ahol én vagyok, ott lesz/legyen a szolgám is!** (Jn 12,26) De minek voltál Jézus te is ott, ahol voltál? S minek legyen még bárki más is? Úgyis hiába!!! Mert nem az kell, amiről beszéltél, hanem a m e s e ! S nincs előbb a mesénél, és mese ellen minden káros.

*Sósabbak itt a könnyek / S a fájdalmak is mások,
Ezerszer Messiások / A magyar Messiások.
Ezerszer is meghalnak / S üdve nincs a keresztnek,
Mert semmit se tehetek, / Óh, semmit se tehetek.*

(Ady, A magyar Messiások)

Városmajor, 2003. január 3.

Mindazonáltal én is elkészítettem kisdéd dolgozatomat a január 2-i találkozóra, csak képtelen voltam felolvasni. A hidrának száz feje van. Hiába vágok le egyet, kettő nő helyébe. De hát ide teszem, ha már megírtam.

A *Corriere della sera* (egy olasz napilap) jelentése szerint adventi audienciáján a pápa kiborult. Nem a mi kérdésünkre válaszolt ugyan, de oda nyilatkozott, hogy az emberiség nem tud megbirkózni a kapitalizmus áldásaival; olyannyira, hogy Isten visszavonult és közömbösen nézi, hogy mit csinálunk. *Beállt az Isten csendje a világban – a legnagyobb tragédia.* Jézus is mondott ilyesfélét – a kereszten: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?* Mindig ide futnak ki a dolgok. Isten vagy inkább az Isten emberei nem találják helyüket a világban.

A vallások nosztrifikálódnak a különböző politikai rendszerekben. A kezdeti üldöztetést felváltja az elfogadás, a hatalommegosztás a kettő között, s a végeredmény, hogy mennek a falnak mindketten és együtt. A kapitalizmus még nem látja világosan, hogy megy a falnak, de a pápa már látja, hogy nincs út előre. Persze az Atya nem hagyja el Jézust, csak engedi, hogy a Kaifás-Heródes-Pilátus színtársulat színre lépjen. Ma sem az Isten vonul vissza, hanem az állam (és minden szövetségese: a vallás is) parancsolja az Isten embereit kuckóba, vagy bírja rá a vallás képviselőit, hogy verjék őket is a kapitalista tam-tamot. Az állam pedig, a tőkés akaratok végrehajtó gépezete fennen hirdeti, hogy micsoda csodálatos világ felé haladunk, amelyben hulladék, oltás, klónozás, minden a helyére kerül... Amíg el nem sülyed az egész krafliverk.

Előbbre vagyunk-e, mint kétezer éve? Előbbre-e, mint mondjuk, Jézus életében – nagypéntek táján? Akkor hol tartottunk? A zsidó világ, a görög-római világ, a limeseken túli barbár világ, s a barbárokon túli buddhista, Lao-ce-, Kon-fu-cse-féle világ, s az ezeken is túli indiai védikus olyan volt, amilyen. Már a barbárt sem ismertük, a többről aztán sejtésünk sem

volt, de Galileában-Júdeában élt egy ember, akiknek rend volt a fejében és a szívében. Jézus tudta, hogy mi a világosság, s mi a sötétség, s az utóbbit nem tűrte meg sem a fejében, sem a szívében. Tudta, hogy mitől lesz rend a világban. Ma aligha van ilyen ember. S ha volna is olyan, aki tudná, hogy mitől lesz rend a világban, van-e tanítványi köre? Jézusnak volt, és e tanítványi kör – mellette nevelődve sem értett sokat az egészből – olyan lelkes volt és annyira szerette Jézust, hogy feltétlenül meg akarta valósítani, amiről beszélt nekik. Mikor magukra maradnak, fogalmuk sincs, hogy hogyan fog mindez megvalósulni, s éppen ezért – leülnek zsugázni? Nem. Leülnek imádkozni, s egyszer csak hirtelen-váratlan történik valami, s ők a nagy nyilvánosság előtt bizonyosságot tesznek Jézusról, aki tudta a megoldásokat. S már viszik is őket a börtönben, verik és megkövezik-lefejezik őket.

Rendre visszaáll a rendetlen rend kora. Akad olykor, aki ellene mond a *pokolba-bomlva-romolva* történeteknek. Annak, **ami van: Contradicitur**. Vagy ahogy Ady írta: *Eb ura fakó, Ugocsa non coronat*. De mindez csak egy kis történelmi irritáció. S ez is nagy ritkán. A mocsárba bedobott kő nagyot cuppan, majd egy-két percig még gyűrűzik a víz. Aztán minden le- és megáll, mintha semmi sem történt volna. Ennyi lenne a történelem?

Talán több, mert ahol rend van a fejben és a szívben, ott van előre. Ahol négy-öt magyar összehajol, és nem hazudik – ott hasad a hajnal. Ahol nem akarok semmit, csak azt, hogy engem békén hagyjanak, ott viszont nincs előre. Ahol valakik összehajolnak megállapítani, hogy kiket kell felszámolni, ott sincs előre. Előre csak ott van, ahol az a gond, hogyan lehetne gyarapodni – de mindnyájunknak. De hol, s kiknél gond ez? Egy nagyon-nagyon szűk kis csapatnál.

Ment-é előbbre a világ? Igen! Megszűnt a rabszolgaság. Nem húzzák az embert deresre. Most meg választhatunk. Orbánt vagy Medgyesit.

De! A rabszolga nem volt hajléktalan. Akit deresre húztak, az sem. S ma a legmagasabb GDP mellett is kivonulunk az életből: nem érünk rá szeretni, házasodni, gyereket nevelni. Nem látunk fantáziát benne, s kiiktatjuk magunkat az életből. A rabszolgák éltek, szerettek és szaporodtak. A deresre húzottak is.

Ergo – az emberiség darabokban temeti magát: mindig egy-egy civilizáció pusztul el. Az ember, aki szeret és gyermeket nevel – túléli a civilizációkat. Nyelvet cserél, de továbbmegy. A rabszolgák túléltek sorsukat. Uraik belepusztultak sorsukba.

Akkor elétör egy vad nép / Szilaj vére s erénye
És elborít, mint a tenger / Hullámi vagy fővénye

(Arany, Gondolatok, 1850).

Akkor és ott megyünk előre, amikor és ahol Jézus jelen van. Szavaink és tetteink teszik őt jelenvalóvá.

Városmajor, 2003. január 4.

Már tavaly is birkóztam a kérdéssel, hogy miért Vízkereszt a neve a mai ünnepnek – azaz hogy az újév utáni első, a karácsony utáni második vasárnapnak. Elhallgathatnám e tényközlést, s mint merő újdonságot olvashatnám fel a négy lapot, amelyet tavaly e napra írtam. Inkább bevallom, hogy már hallottatok, s csak keveset olvasok fel belőle.

Ezt olvasom a Cornides kódexben, melyet Ráskai Lea másolt 1510 körül a Margitszigeten: *viz kereszt napján imádatott urunk az pogány királyoktól*. Telegdi Miklós pedig, a későbbi pécsi püspök, az 1577-ben Nagyszombatban megjelent *Evangéliomok magyarázatja* c. könyvében ezt írja: *az mely nap görögül Epiphania, az magyarul viz kereszt*. A francia – és a latin nyelvek mind – megőrzi az ünnep eredeti, görög nevét: *Épiphanie*. A német ezt fordítja: *Erscheinung des Herrn*, azaz az Úr megjelenése lesz náluk az ünnep neve. Mindez magyarul – Vízkereszt! Miért? Hogy kerül a csizma az asztalra? A Vallástörténeti Kislexikonban ezt olvasom a mai napról: *összetett jellegű keresztény ünnep, amelynek első és fő tárgya a kis Jézus imádására Betlehembe érkező három királyok tisztelete, második vonása Jézusnak a*

megkeresztelkedése a Jordán vizében, a harmadik pedig a kánai menyegző csodája. (Mitől összetett? A napi evangélium kizárólag csak mágusokról beszél, megkeresztelésről, menyegzőről nem!)

Az általam ismert népek e gazdag választék ellenére csak arra jutottak, hogy Jézus *megjelenik* e napon a nagyvilág előtt. Szent Ágostonra figyelnek: *Nagy buzgalommal ünnepli hát e napot az egész pogányságból keletkezett egyház, mert a bölcsek is mi mások voltak, mint a pogányság első fecskéi. A pásztorok zsidók, a bölcsek pogányok... stb.* Értsd: mi, akik nem zsidók vagyunk, hanem a pogányságból lettünk, nekünk Jézus nem dec. 24-én jelenik meg. Akkor a zsidóknak jelent meg. Ezt az érvelést megette az egész művelt Nyugat. De mi nem! Ha *megjelent* Jézus, akkor előbb a zsidó pásztoroknak jelent meg. Ezért nekünk az első megjelenés a megjelenés. Akkor is, ha zsidóknak jelent meg. Mi az ünnep gazdag választékából (?) a második vonást ragadjuk meg: azt, hogy János megkeresztelte Jézust a Jordán vizében? Innen ered ünnepünk neve, a *vízkereszt*?

Ezt a magyar rendetlenséget rendbe kell tenni. A latin misekönyvben ez áll január 6-án: *Epiphania Domini*. A magyar misekönyvben pedig ezt olvassuk: *Vízkereszt*, majd alatta, de már vastag betűvel: **Urunk megjelenése**. A 2001. adventjében megjelent direktórium, azaz misenaptár pedig – hallj csodát! – már ezt írja: URUNK MEGJELENÉSE (VÍZKERESZT). Látni való: második helyre s még hozzá zárójelbe kerül már a *Vízkereszt*. A II. Vatikáni Zsinaton elrendelt liturgikus reform a január 6-át követő vasárnapkal zárja a karácsonyi ünnepkört, s ezen a vasárnapon az evangélium: Jézus megkeresztelkedése a Jordánban, s a vasárnap neve: *Urunk megkeresztelkedése*. Nem sok jövőt jósolok ezek után a *Vízkereszt-elnevezésnek*. Előbb-utóbb úgy fog járni, mint a *malaszt*. Az hogy járt? Mindenki, aki mondja a szentolvasót, így rózsafüzérezik ma már: *Üdvözlégy, Mária, kegyelemmel teljes!* Talán csak magam tartok ki a középkori hagyomány mellett: *malasztal teljes*. Jó okom van rá. Majd egy Mária-ünnepen elprédikálom.

Jó, hát nem vízkereszt! De hát miért nem Három királyok ünnepe?! Sőt, mivel Máté szövege mit sem tud királyokról, hanem csak mágusokról, miért nem a *Három mágus ünnepe*, ha már róluk szól az evangélium?! Akár király, akár mágus, de hogyan kerül ide az *epiphania*, a megjelenés? Ez a szó a négy evangéliumban egyetlenegyszer sem kerül elő, következésképpen Jézus ajkán sem található. De tizenkétszer előkerül a páli levelekben. Mégpedig a paulinákban, azaz azokban, amelyeket a második század első évtizedeiben írtak, tehát félszázaddal Pál halála után. Egy helyet ezekből jól ismerünk, mert minden karácsonykor halljuk a szentleckében: *Megjelent az Isten kegyelme... várjuk a mi boldog reménységünket, a mi nagy Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségének megjelenését.*

Még egyszer hallgassuk meg a nem-zsidó Szent Ágostont: *Ismerjük hát fel a Krisztus imádására jött napkeleti bölcsekben a mi meghívásunk és hitünk kezdetét...s az igazság, amit a zsidók vakságukban nem fogadtak be, felragyogott minden nemzet számára.* A keleti keresztények január 6-án ünneplik Jézus születését. Az az igazi karácsony, amikor a (*sajnos*) zsidó Jézus találkozik a nem-zsidók képviselőivel? Ebből mi, nyugatiak kimaradtunk. S ha lehet, mi, magyarok, még inkább. Nekünk jó a karácsony, ha zsidó pásztorok találkoznak is Betlehemben Jézussal. – Ennyi a tavalyi szövegből ismétlésnek. (Némi módosításokkal, mert az ember gyereke fejlődik, s nem vallja mind azt a butaságot, amit egy évvel korábban teljes igazságnak gondolt még.)

Városmajor, 2003. január 5.

Mindez megmagyarázza, hogy mért nem vállalta a magyar nép az *Urunk megjelenése* elnevezést. De még nem magyarázza, hogy miként juthatott eszébe, hogy *Vízkeresztnek* nevezze e napot. Ezt kell megfejtetni 2003-ban!

2001-ben meg előtte, 1943-ban kétszer is jártam Erdélyben. Úgy hatvan évenként teszem ezt. Legközelebb mikor is megyek majd egy évben kétszer? Komolyra fordítva a szót, a

'43-44-es tanév karácsonyi szünetét a Beszterce vármegyei Ilva patak völgyében, a Radnai havasok aljában töltöttem, alatta a mindössze 2279 méter magas Ünő-kőnek. Akkoriban Tata városában tanítottam, s osztályfőnöke voltam a IV/A-ban Jahn Fricinek, a *Napló* buzgó olvasójának. Hogy kerültem Tatáról a Radnai havasokba? Elmondom sorban. Egy vonattal utaztam Budapestig, más vonattal Kolozsvárig, s egy harmadikkal pedig Szamosújvár, Dés, Bethlen, Naszód útvonalon Oláhszentgyörgyig. Onnan már szánál vittek tovább az egyik faluból a másikba: Kisilvára, Nagyilvára, Kosnára.

Nem volt nekem jobb s más dolgom e téli nagy hidegben, mint oda menni? Bizony nem! Vallottam már erről egyszer az *Ópusztaszer* c. könyvemben is. Így: *Egy ízben, ötven éve, láttam az Alpokat, örültem is nekik. De szívem a besztercei havasokért, s ott az Ilva völgyéért dobog, mert Nagyilva és Kosna között csilingelő szánon utazva láttam a napsütötte havast felejtethetetlenül kékné. Láttam Münchenben az Isar vizét és rácsodálkoztam. De Maros-főnél merültem meg cipőmmel a szittyóban, hogy megkeressem a forrást, s elállítsam egy pillanatra a nagy folyam folyását. Megilletődötten fedeztem fel a csíkszentdomokosi kertek alatt az Olt sötét vizét... Megint romantikázok? A víz – víz. Kémiailag igen: az egyik is H₂O, a másik is. De kardiologiailag nem. Az egyiktől hevesebben ver a szív, mint a másiktól.*

Úgy kerültem Nagyilvára, hogy Börzsei Marci meghívott. Ő ott volt? Nem, és éppen azért hívott, hogy neki ne kelljen odamennie. Marci kolozsvári piarista tanár volt. Görög-latin szakos, s amellet még szórványlelkész. Volt neki egy pár patakja Beszterce vármegyében, s talán másutt is, ahol üres idejében, azaz két munkahét között, szombat déltől hétfő reggelig pecázhatott, azaz szórványlelkészkedhetett. Valamit mondanom kell erről a Marciról. Parasztgyerek volt, a magyar településterület nyugati végéről: mosonszentmiklósi. 1935-ben ismertem meg őt – görög órán. A mi évfolyamunkkal kezdődött hazánkban a klasszikus nyelvek alkonya – 1932-ben. Az előző évfolyam még nem választhatott. Mi – tizennégy évesen, az V/A és az V/B tanulói – választhattunk: görögöt akarunk-e négy éven keresztül, az érettségig tanulni vagy franciát. Siralmas volt a választás eredménye. Azért voltunk valahányan görögösök is – árok és bések együtt kitettünk egy gyenge csapatot. Ebbe került bele '35 szeptemberében négy piarista-reverendás tanuló, s köztük Márton. Kecskemétről jöttek. A Rendbe belépni 16 éves kortól fogva lehetett. Kitöltötték ezek a Kecskemétről jöttek már az ötödik-hatodik osztály után a *noviciusi* évet, s utána már reverendában tanultak e *studensek* a kecskeméti gimnázium padjaiban. '35-ben kitelt az esztendejük Kecskeméten. Összesen négyen voltak csak már, mert a Rend felhagyott ezzel a gyakorlattal. Alighanem úgy gondolták, hogy elég értlenek vagyunk erre a lépésre érettségivel is, nem kell elsietni a dolgokat. Menjen ez a négy utolsó Mohikán csak Pestre, ott úgy is van piarista kispapokból vagy hatvan, ellesz ott ez a négy is, s Kecskemétnek egy gonddal kevesebbje.

Marcinhoz fűződik életem első jelentősebb barátsága. '36-ban érettségiztünk, ő első éves teológus lett, én meg mentem egy évre, pontosabban 366 napra Vácra *novicius*nak. Csak '37 augusztusának utolsó napjaiban találkozunk újra, amikor a noviciátust kitöltve, három nap szabadság után bevonulunk a *Kalazantinum* nevű tanárképző főiskolára. Nagyon megszentülhettem az újoncév alatt, mert Marci a folyosón mögém senderült és látva nagy buzgóságomat, hátba vágott: *Ez nem te vagy!* Mindjárt vacsora után be is vonszolt a *fejtágítóba*. A fejtágítóban egy hatod éves teológus-társunk, Gerencsér Pista ismertette Szabó Dezső augusztus-szeptemberi dupla Ludas Matyi-füzetét: *Milyen Szekfű nyílt Schittenhelm Ede sírján?* Ezzel frissiben a magyar szellemi és politikai élet közepébe kerültem, s normalizálódott szentülési folyamatom. Amikor Szekfű Gyula összeszedi a népi származékokat az egyetemen, Marci mellett én is ott feszítetek mint népi származék – komáromfüssi dédapám címén s jogán. Marci összegyűjti Mosonszentmikós nem tudom milyen irányú folklorját, s ebből doktorál is majd az 50-es években Szabó Attilánál Kolozsvárt. De egyelőre még tanul. A rendi vezetőség azonban véget vet tanulásának. Fél évvel a lejárat előtt, '41 decemberében felszentelteti, s a második bécsi döntés következtében küldheti őt tanárnak a kolozsvári

piarista gimnáziumba. '43-ban a szórványügy címén találkozunk, s aztán jön egy húsz éves szünet. Amikor kiszabadulok a börtönből, s kapok piros útlevelet, elmegyek hozzá Görgényszentimrére. Marci ott plébános. Nem jött haza a háború végén. A mosoni Börzseiből a székelyek Börzseije lett. A falu bérálásakor nála találkozhatok egy nagy emberrel, aki előtt letérdeltem s úgy csókoltam meg a kezét – Márton Ároné volt a kéz. Marci nagyon korán elment, már negyedszázada halott.

Mindez csak kitérő. Marci életét illő módon meg kellene örökítenem. Meg is teszem, ha tudom. De most pillanatnyilag meg kell fejtenem, hogy mért mondjuk mi magyarok a vízkeresztet vízkeresztnek, amikor semmi köze a vízkereszthez a szóban forgó ünnepnek.

Városmajor, 2003. január 6.

Az Ilva patak völgyének falvaiban is volt karácsony után második vasárnap. A misére már nem emlékezem, de a paralitugiára igen. Minden házba bementünk – osztott feladattal: a pap (én) spricceltem a spriccelővel a vizet, a kántor meg rajzolta az ajtófélfára a három keresztet, s elválasztotta őket a G, az M és a B betűkkel, melyek Gáspár, Menyhért, Boldizsár nevét hivatottak jelölni. Magyar arrafelé csak mutatóba akadt, de mindegyik román családhoz be kellett menni. Hogy mit szólt ehhez a pópa, nem tudom. Adtak pénzt, tojást, meg inni pálinkát minden mennyiségben. Az utóbbi miatt erősen szabadkoztam, s mondtam, hogy engem még csak most, az előző télen szenteltek, s még egyben-másban gyakorlatlan vagyok. A kántor, a helyi főjegyző, az nem volt gyakorlatlan. Helytállt értem is.

Azt hiszem, itt a magyarázat. Megjelenés, megjelenés helyett inkább valami történés, történés: vízhintés meg kereszttrajzolás. Feltámadás, feltámadás – ki látta azt? Nem is nevezük mi magyarok Jézus feltámadásának ünnepét a feltámadásról. Hanem valami foghatoról. Arról, hogy véget ért a nagyböjt, véget a paszulyevés, s magunkhoz lehet venni valami tiszteletes enni valót, Éppen ezért az ünnep számunkra a hús-vétel nagy ünnepe, s ezért is nevezük azt – H ú s-vétnak. S ugyanezen az okon nevezük a mai napot meg Vízkeresztnek. '43 óta kívánta-e valaki tőlem, hogy spricceljek s rajzoljak keresztet? Ferenczi Andrisék házában, amikor elkészült, harminc éve, biztosan spricceltem. A krétát talán nem használtam. De spriccelés előtt miséztünk s körbeimádkoztuk a homíliát – Bokor módra.

Komolyra fordítva a szót: alighanem Isten országát valahogy úgy kell csinálni, hogy közben nagyon jól érezzük magunkat. Mi lenne ez a mód, nem tudom. De lehetne pályázatot kiírni rá. Jézus csinált nagy vendégségeket. Mi csinálhatnánk ezen a címen nagy majálisokat? Csak azt kellene kitalálni, hogy mitől lenne a majális országba illő majális. Erre is lehetne pályázatot kiírni. Azt hiszem, ittenkörül találhatjuk okát s magyarázatát egy *paraliturgikus időszak-megnevezésnek* is. Jövő vasárnaptól kezdve majd indulnak az évközi vasárnapok. Tartanak egészen hamvazószerdáig. Ezt magyarul farsangi időszaknak hívják. Nincsen Isten Országá Nagyböjt nélkül. És farsang nélkül sincs. Milyen társadalom-megújító tartalmat lehetne adni a farsangnak? Ez is jó pályázati téma. A farsang szavunk 16. századi átvétele a középfelnémet *Fasching* szónak, melynek jelentése: *Fastnacht*, azaz a Hamvazószerda előtti éjszakára utal.

Falánk és borissza – mondták Jézusról. Miért nem böjtölnek a tanítványaid? – kérdezték Jézust. Jézus ugyan negyven nap böjttel kezdte a pályát, de tanítványait nem böjtöltette. Mond ez valamit arról, hogy hogyan kell Isten országát csinálni a történelemben és történelemből? Hátha olyan az Isten Országá, amit nem lehet erőltetni?! Hátha olyan, amit csak nagyon lazán s nagyon sok jókedvvel lehet csinálni? Csak ráérő emberek képesek rá. Csak olyanok, akik nem rohannak. Különösen nem dollár után?

Most nem sietek, most nem rohanok, most nem tervezek, most nem akarok. Most nem tesz semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten...

Városmajor, 2003. január 10.

Amikor az egész nép bemerítkezett, bemerítkezett Jézus is – írja Lukács. Így került sor rá: azokban a napokban történt, hogy a galileai Názáretből megérkezett Jézus, és János bemerítette őt a Jordánba – ahogy a mai nap evangélistája írja, Márk (1,9). Ha megérkezett, akkor el is indult Názáretből.

Mért indult Jézus útnak? Mért azokban a napokban indult el. Miért nem később, és mért nem hamarabb? Mért nem indult hamarabb, hiszen már harmincas éveinek közepén járt? Mire várt eddig? Csak úgy elment ő is a Jordánhoz, mint sok száz és száz derék, vallásos izraelita? Vagy tudta, hogy nem jön haza, hanem a pusztába megy és utána zászlót bont? Dehogyan tudta! Csak a vízből feljőve tudta meg, hogy ő az Atya szerelme fia, akiben az Atyának kedve telik. – Nem oda Buda! Ha hallott szót, ha nem, mindenképpen végleges jelleggel zárta be műhelyét. Nem volt gyerekember már. Mindent meggondolt és megfontolt, s azért ment, hogy a Jordánban megmerülés után zászlót bontson, stb. stb. Bármelyik változatról regény írható. De csak az egyik változat felelt meg a valóságnak. Melyik? Nem tudom. De állást foglalok az egyik mellett. S ez igaz lesz? Nem biztos. De úgy is történhetett, ahogy elmondom.

Abból indulok ki, hogy az elő századok zsinatai eldöntötték, hogy Jézus valóságos ember volt. Ha valóságos ember volt, akkor Jézus két szopás között aludt, s nem tartott a Szűzanyának előadást a Szentháromság titkairól. Hogy miként volt valóságos Isten, ha egyszer valóságos ember is volt, ennek a megfejtésére én nem vállalkozom. Helyette felmondom a hitvallást. Kiindulni valahová-valamerre viszont úgy tudok, ha valóságos embernek gondolhatom őt. Ha ez a fix pontom megvan, már tovább is mehetek. Én is valóságos ember vagyok, s ilyenként éppen magyar vagyok és római katolikus. Azért vagyok római katolikus, mert Géza és Szent István sikerrel kiirtotta őseim hitét. Aki életben akart maradni, annak katolizálnia kellett, s elhagyta azt a hitvilágot, amelyet Űgyek, meg a fia, Álmos, meg az unokája, Árpád idehozott magával messzi Keletről. Jézus pedig nem magyar volt hanem zsidó, a vallása pedig zsidó volt, mert nem volt népének, a zsidónak, Gézája meg Szent Istvánja, aki kiirtotta volna elődeiből az őstől áthagyományozott zsidó hitet. Így aztán Jézus kétszeresen is zsidó volt, míg mi magyarok csak egyszeresen vagyunk magyarok. Másszorosan katolikusok, luteránusok, kálvinisták, unitáriusok avagy orthodoxok vagy éppenséggel zsidók vagyunk.

Ez a kétszeresen is zsidó Jézus olvasta nemzetének irodalmát. Nem a Zalán futását olvasta, hanem József könyvét, meg Izajást. Olvasta azt is, amit hallottunk a mai szentmisében:

*Figyeljete rám, jöjjetek hozzám!
Hallgassatok rám, és élni fogtok!
Örök szövetséget kötök veletek,
mert hűséges maradok Dávidhoz.
Tanúvá tettem őt a népek között,
fejedelemmé és parancsolóvá a nemzetek fölött. (Iz. 55,3-4)*

Ezt a magyar szöveget magyarra, magyar életre-történelemre-sorsra kellene fordítani. Leszerényítve az izajási szöveg tartalmát, ez lenne a fordítás: *Nektek adom őseitek földjét, a Kárpát-medencét, a szent bérceket, amelyre felhoztam őseiteket, nektek adom mindörökre, mert ti vagytok az én népem, s én szövetséget kötöttem veletek. Ha ti megtartjátok a szövetséget, és teszitek azt, amit meghagytam nektek, hogy tegyetek, én is állom a szövetséget, mert hűség az én nevem, stb., stb.* Nem leszerényítve pedig ez lenne a fordítás: *Ti lesztek az urak Európában az összes nemzetek felett.*

Jézus akkor indult el, amikor átlátta, megértette, hogy az Isten szövetségének nem lehet a tartalma az, amiben minden zsidó reménykedik. Mert Isten nemcsak a zsidók istene, hanem minden nép Istene. Mert az Isten nem fejedelem és nem parancsoló. Ezért aztán az ő népe sem

lehet fejedelem és parancsoló. Jézus akkor indult el, amikor már rájött arra, hogy az Isten más. Milyen? Olyan, hogy *amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabbak az én utaim a ti utaitoknál, és az én gondolataim a ti gondolataitoknál* (Iz 55,9).

Akkor indult, amikor kész volt a teológiája. Mi volt ennek a teológiának a lényege? Előbb meg kell tudnom mondani, hogy mi volt annak a teológiának a lényege, amit talált, amit készen kapott s gyermekkorától kezdve tanulhatott a maga népének istenkereső hitéből. Ha egy könyvvel válaszolhatnék e kérdésre, az pontosabb lenne. Ha egy mondattal válaszolok rá, az meg sarkos lesz, de érthető. Egy mondattal válaszolok: az Isten egy szuper-úr. Arra jött rá Jézus, amit kétezer évvel később és Jézust ismerve, Weöres Sándor fogalmazott meg: *Uraktól nyüzsgő a végtelen ég, szolga csak egy van, az Isten*. Isten – az abszolút anyuka, akinek van energiája minden gyerekének baját orvosolni, aki a csirke szárnyát szereti, mert a combját a gyerekének adja, s aki ha veszekednek a gyerekek egymással, mindegyiket egy sarokba állítja, amíg fel nem töltődnek Isten Szent Lelkével. Ha feltöltődtek, kijöhetnek a sarokból és játszhatnak tovább.

Minden úr-teológia abszolút fals. Jézus nem *uramistenemezett*. Apjának s apucinak szólította az Istent. Aki *él és uralkodik*, ez az Isten csak Szent Ágoston fejében született meg, a negyedik században, amikor az egyház hierarchiája már a császár lábainál hevert. Akkor, amikor már minden kész volt arra, hogy német páncélos lovagok kardjaitól mi magyarok is megtanuljuk, hogy nem a Hadúr az Úr, hanem Jézus Úr – az Úr. Amikor már minden kész volt arra, hogy őseink úr-teológiáját leválsuk egy Jézus előtti zsidó-keresztény ugyancsak úr-teológiára.

Hát ilyen sarkos eredményeket adnak az egy mondatos válaszok. Regényt kellene erről a Názáretből elindulásról írni, melyben meglódulhat a fantáziám, s elmondhatom, hogy Jézus azzal dugta fel a műhely-kulcsát az eresz alá, hogy azt onnan többet nem akarta levenni. S csak azt hallotta a vízből felmerülve, amit hallott már odahaza is. Tudta, hogy az isten apuci, akinek csak szerelmes fia meg lányai vannak. Mert mi is ilyenek vagyunk, s az életünket is odaadnók azokért a bűdös kölkökért, a gyerekeinkért. Még magam is ilyen vagyok, akinek az egyház akaratából nem lehetett se Lehelem, se Benedekem. De azért szeretem, akiket Isten nekem adott, közel hatvan esztendeje.

Városmajor, 2003. január 15.

A napokban Kovács Laci járt nálam, s elhozta magával Popper Péter minapi beszélgetéseit Mihancsik Zsófiával: *A tigris és a majom*. A Magyar Könyvklub igényes kiadásában, a Vallomások-sorozatban. Azért hozta el, mert a kötet első, 2001. március 13-i beszélgetésében én is szerepelek. Idézek belőle.

Elkezdték nyilvánosan kimondani olyan jelszavakat, olyan mondatokat, amelyek a gyerekkoromból visszhangoztak. Az volt az érzésem, ez tovább mehet annál, mint amit még el lehet és el kell tűrni. Ezenkívül az ég angyalai három hatást bocsátottak reám. Elmondom, hogyan történt. Még szó sem volt rendszerváltásról, de már a nyolcvanas évek végén jártunk, és én éppen Izraelben voltam előadókörúton. Tel-Avivban laktam, éjszaka nem tudtam jól aludni, csavargattam hát a rádió keresőjét, és rászaladt a Kossuthra. Ezt megírtam az Izrael könyvemben is, de azért elmondom. A Bagoly című éjszakai műsorban éppen Bulányi atya beszélt. Objektív hangon, egyáltalán nem gyűlölködve mondta a következőket: ő élete során azt tapasztalta, hogy a zsidó populáció képzetesebb, jobb az áttekintő képessége, jobb szervező, mint a magyar. Ezért nem értem, mondta, ez az intelligens populáció miért nem veszi már hétszáz éve tudomásul, hogy mi nem kérünk az ő tehetségükből. Ez Magyarország, legyen rosszabb értelmiségünk, de magyar legyen. Ahogy valószínűleg Izrael sem kér a palesztinok tehetségéből. Mi, magyarok, mondta, ezt próbáljuk elérni Szent László király zsidókorlátozó törvényei óta. Tény, hogy néha megengedhetetlenül embertelen eszközökkel próbáljuk elérni, de végső soron arról van szó, hogy köszönjük szépen, nem kérünk a tehetségektől. Tudja,

egészen más ezt Tel-Avivból hallgatni, mint Pestről. Tulajdonképpen megértően fogadtam a nyilatkozatot: joga van egy embernek így látni a dolgot. Közben azonban eszembe jutott a Magyar Pszichológiai Társaság fennállásának jubileumi ünnepe, ahol is a szünetben odajött hozzám egy keresztény barátom, és azt mondta: Nézd meg. Felültek az emelvényre a szakma nagyjai. Fent ül tíz zsidó és egy nem zsidó. Nézd, mondta, ezt nem lehet csinálni. Ettől van antiszemitizmus. Úgyhogy Bulányi atya figyelmeztetése erősebben hatott rám, mint gondoltam.

Attól is van antiszemitizmus, hogy ezt Popper Péter leírhatja, s kiadhatja már másodszer is. Rendszerváltozás előtt a Kossuth rádióban nem is szerepelhettem. A nyilatkozat tartalma, stílusa idegen tőlem, László királyunk zsidó törvényéről most hallok életemben először. Elítélt ugyan a pártállam és saját egyházam is, de tudja meg az egész világ, hogy Jézus tanítványa sem vagyok, mert kiutálom az országból a zsidót, mert tehetségesebb, mint a nem-zsidó magyar. Azonnal telefonáltam. Névrokon vette fel a kagylót. A pszichológus Poppernek titkos a száma. Nincs energiám kinyomozni lakóhelyét s megkérni: igazolja, ha tudja, hogy ez elhangzott azon az éjjelen a rádióban. Legfeljebb elnézést kér. De műveit ezrek és ezrek olvassák, melyekből megtudhatni, hogy milyen jézustalan ember is az a Bulányi – akkor meg minek írok Poppernek? Én meg ettől sem leszek antiszemitává. Értsd: nem akarok olyasmit csinálni velük, ami nem fér össze a Jézustól tanult szeretettel.

Mindazonáltal érdemes egy percre megállni e szónál, mert nem egyértelmű a jelentése. Akár egy személy, akár egy csoport (a szökek vagy barnák, a papok vagy az ügyvédek stb.) lehet rokonszenves vagy nem-rokonszenves számomra. A nem-rokonszenvesekkel nem kötelező házasságra lépnem, de tilos őket Auschwitzbe küldenem. De ettől maradnak nekem ellenszenvesek. Petőfi nem állta a királyokat, Ady Endre nemigen szerette a grófokat, Sinka haragudott a papokra, a grófokra, meg a zsidó bérlőkre, mert ezekkel volt dolga a bihari pusztákon. Jézusnak nagyon rossz volt a véleménye a királyokról, főpapokról, írástudókról, vénekről. Engedtessek meg mindenkinek, hogy szabadon formáljon véleményt magában vagy hangosan akárkiről. Jézus nem rejtette véka alá, hogy miként gondolkodik királyokról, főpapokról, írástudókról, vénekről, hanem jajokat kiáltott rájuk.

Ha viszont nagyon sokan vannak rossz véleménnyel rólam, érdemes magamba nézmem. Akinek a lábára lépek, az antibulányista lesz. Nem kell erkölcsileg felháborodnom ettől. Helyette meg is térhetek: leszoktatom magam arról (ha tudom, vagy ha akarom), amitől felháborodnak embertársaim. Nem a kollektív büntetés a megoldás. Nem is a személyre szóló büntetés, hanem a bűnbánatom, s a megjavulásom. Nem Auschwitzbe, és nem bíróságra kell küldeni a bűnöst, hanem gyóntatószékbe. A magyar társadalomnak részét alkotják a zsidók is. Indulatokat nem a gazdasági cselédek és az építő ipari malterhordozók váltanak ki belőlünk, hanem azok, akiket kiváltságos helyzetben levőknek találunk. A gazdagok: akár királyok, főpapok, arisztokraták, akár a tőkésék. Mindazok, akik érdemtelenül jutnak a nagyobb darab kenyérhez, a kiemelkedő elismeréshez. Vagy tíz éve adtam egy interjút a BBC-nek az antiszemitizmusról. Ezt mondtam: ha egy országban a lakosság egy százaléka visel Varga családnevet, s amikor tévézünk, a képernyőn minden ötödik személy Varga nevet visel, ebből biztosan antivargaizmus lesz. Senki nem akar saját hazájában bennszülötté, másodrendű állampolgárrá lenni. Ha valakik gyarmatosító státust akarnak biztosítani maguknak, óhatatlanul maguk teremtik meg azt a szituációt, amely leszámolás következményével járhat. Ilyen leszámolás volt 1514-ben Dózsa parasztlázadása is. Ne tartozzál a gazdagok közé, gyere Isten országát építeni, légy szegény, és biztos nem fog feltámadni ellened a nép haragja. Szeretni fognak, ahogy Jézust szerették. S el is fognak pusztítani azok, akik ragaszkodnak a maguk kiváltságos helyzetéhez.

Amit Popper a szájamba ad, blőd megoldás: hogy mi nem kérünk a zsidók tehetségéből. Ha kérünk, ha nem kérünk, mindenképpen itt vannak. Itt vannak, s belénk ivódtak. Kikbe? A többi magukat magyarnak tartókba. Nem mennek sehová.

A Bokorban élnek derék emberek, s ezek között olyanok is, akik részben vagy egészben zsidó származásúak. Aztán vannak olyanok, akik részben vagy egészben horvátok, tótok, svábok, lengyelek, vendek, rutének, szerbek stb., stb. Csak olyanokat nem ismerek, akiknek mind a nyolc dédszülőjük magyar nevű volna; a nyolc névből legalább a fele idegen. Így vagyok ezzel magam is. Az én nyolc őszám nevei: Bulányi, Dávid, Árvai, *Cservenyi, Szladek, Liptai, Stück és Pfann*. A dölt betűsök tótok és svábok. Mi, katolikus magyarok nagyjából ilyenek vagyunk. A török után megmaradt magyarságnak a fele, de inkább háromnegyede református volt. Náluk sűrűn lehet találni olyanokat, akiknek mind a nyolc dédszülője magyar nevű.

Ha mi, magyarok vagyunk a világon tizenöt millióan, ebből közel 12 millió a katolikus. Ezek őseiből háromszáz évvel ezelőtt még kevesen beszéltek magyarul. Rákóczi leverése után csinálta ezt a katolikus magyarságot a Habsburg dinasztia. Nem magyarokat akar csinálni csak katolikusokat. Prohászka cseh volt, Schütz sváb, Sík zsidó. Kit állítsak magyar származású katolikus ellenpéldát melléjük? Nem tudok senkit. Kérek a tehetségükből! – Nem akarom minősíteni ezt a Popper-féle írást.

Városmajor, 2003. január 24.

Elmondhatnám a mai szövegek alapján, hogy zsákruhába kell öltöznünk, mint a Ninivebelieknek. Hogy úgy éljünk feleségünkkel, mintha nem volna, mert elmúlik a világ. Hogy beteljesedett az idő. Hogy közelünkben van az Isten Ország. Hogy át kell alakítanunk a gondolatainkat. Hogy higgyünk Jézus jóhírében! Meg hogy milyen rendes volt a négy halászyerectől, hogy mindent odahagytak, amikor szólította őket Jézus. A bőség zavara fog el. Ugyanakkor a félelem, hogy amit ezekről én mondani tudnék, az nem érdekel senkit sem.

Negyven éve levelet kaptam egy misehallgató asszonytól. Ne beszéljek fél órákat. Lopva tud eljönni – a férjétől. Legfeljebb tíz percet beszéljek, és mondjak olyant, amivel kibírja az előtte levő hetet: ne arról beszéljek, hogy mi volt a farizeusok reakciója Jézus szavaira. Reakcióról hall ő eleget hétközben is a munkahelyén. Egyszer kérdeztelek már titeket, hogy hogyan prédikáljak.

Mit is mondjak? Azt, hogy beteljesedett az idő? Ha őszinte vagyok, azt kell mondanom, hogy nem teljesedett be semmi sem. Mert hogy Isten soros prófétáját főpapok, írástudók és vének megint keresztre feszítették, ebben semmi új sincs. Jézus előtt is megtették, Jézus után is. Közel került az Isten Ország, mert Jézus elkezdte azt prédikálni, s kivétel nélkül minden felekezet megegyezik abban, hogy fegyverekre, uralkodásra és gazdagságra szükség van, s ezt maga Jézus is így tanította. Valamikor közel volt, mert Jézus erősen hitt benne, hogy lehetséges, de mára már minden teológia fakultás tanszékei tanítják, hogy mindez csak utópia, meg hogy Jézus sem gondolta ezeket komolyan. Csak meg kell kérdezni egy bármily felekezetű teológiai végzett papi személyt, hogy mit gondol erről. Talán ezt mondja: téged is megbolondítottak valahol. És meg is mondja, hogy hol. Hiába bánjuk a bűneinket, ha nem tartjuk bűnnek, amiket Jézus tanított: katonáskodunk, parancsolgatunk, hajszoljuk a többet birtoklást. S nem hiszünk az evangéliumban, mert az evangélium az, hogy a boldog a szegény, a szelíd meg az üldözött. – Arról prédikálhatok, hogy Jézus tévedett vagy olyan szépeket mondott, amiknek a megvalósítására bizony törekednünk kell, bár a történelem azt mutatja, hogy mintha egyre kevesebb eredménnyel törekednénk.

Mindezek helyett ma egy olyan kérdéstről beszélek, mely távol esik minden felhőkana-lazástól, s naponta találkozunk vele szóban és írásban. Az antiszemitizmusról. S ennek kapcsán mondom el azt, ami következne abból, hogy beteljesedett az idő, közel az Ország, tudatátalakulás és hit az evangéliumban. S ezek után elmondtam Adylyigetén az esti mise prédikációjában azt, amit olvashattok a január 16-i Naplóban – ezzel a kiegészítéssel:

Az antiszemitizmus jézusi megoldása ezek után mi? Akik utálatosan viselkednek, azokat utálni fogják. Abba is lehet hagyni az utálatos viselkedést, s akkor nem fogják utálni őket. A szerelmet nem lehet erőltetni, de állampolgárságot megvonni valakitől nem jézusi magatartás. Olyan ez az egész, mintha valaki Jézushoz fordulna, s mondaná: Ejnye, ejnye Jézus, te nem kedveled ezeket a jó főpapokat, írástudókat, véneket! Te antinomenklaturás vagy !

– Az is vagyok. Térjenek meg, ne tartozzanak a nomenklatúrába, mindjárt nem lesz semmi bajunk egymással! Amen.

Városmajor, 2003. január 25.

Mise után elbeszélgettünk a dologról. T. István azt képviselte, hogy mindenféle problémát csak szeretettel lehet megoldani. Azt mondtam neki, hogy e szó – a szeretet – tartalmát sokféleképpen lehet meghatározni. Én ezek közül egy tartalomra tettem rá az életemet. Arra a tartalomra, amelyet Jézus adott e szónak. Megengedem, hogy lehet e szónak más tartalmat is adni. De Jézusról minden elmondható, csak az nem: hogy aranyos és bűbajos volt a hatalom képviselőivel szemben. Őket is meg akarta nyerni: *nem vagy messze az Isten Országától* (Mk 12,34), mondta egyiküknek, de azok kevés kivétellel pusztulására törnek. Hamar beáll Jézus részéről is egy új formája a Szentháromságból való szeretetnek: *Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert felemérszítetek az özvegyek házáat, és színlelésből hosszan imádkoztok: ezzel súlyosabb ítéletet vontok magatokra* (Mt 23,14).

Az elnyomó hatalomnak nincs szüksége arra, hogy mossam a lábát, megosszam vele a vacsorám, és szelíd legyek vele szemben. Hozzá se férek. Palota-örök, gorillák vigyáznak rájuk, hogy csak a TV képernyőjén láthassam őket. Hatvan éve csináljuk idehaza a Bokrot. Nem kérünk kimutatást a nyolc dédnagyszülőről. A katolikus magyar olyan, hogy akad a dédnagyszülők között magyar nevű is, de nagyobbára sváb, tót, zsidó, lengyel, horvát s egyéb etnikumot hordozó ősöket találunk. Azaz számunkra tiszta magyarok nem léteznek, csak valóságos magyarok. Zsidó származásúakkal is tele van a Bokor. Ugyanúgy szeretjük őket, mint az egyéb eredetűeket. Ugyanúgy szeretnek minket, mint az egyéb eredetűek. De kik ezek a zsidók és nem-zsidók? Leírta már közel kétezer éve Szent Pál, hogy kicsodák:

Nézzétek a ti elhívástokat, testvéreim! Nem sokan vannak közöttetek, akik emberi megítélés szerint bölcsek, hatalmasok vagy előkelők. Sőt, azokat választotta ki Isten, akik a világ szemében bolondok, hogy megszegyenítse a bölcseket. És azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében erőtlenek, hogy megszegyenítse az erőseket, és azokat választotta ki Isten, akik a világ szemében nem előkelők, sőt lenézettek: a semmiket, hogy semmivé tegye a valakiket, hogy egyetlen ember se dicsekedjék Isten színe előtt. (1Kor 1,26-29)

Ezzel az emberfajtaival, igen ezzel az osztállyal tud szót érteni Jézus. A másik osztállyal nem tud szót érteni. Nincs feljegyzés arról, hogy a derék Nikodémus vagy Arimateai József vagy akármi más a Nagytanácsban szót ejtett volna Jézusért, amikor a pojáca Kaifás elkezdte szaggatni ruháját. Merem állítani: Marx osztályszemlélete Jézusé is. Csak Jézus nem akasztja a hatalom képviselőit. Helyette engedi, hogy azok akasszák őt. Miért tesz így? Mert Jézus nem látott fantáziát a bűnösök felakasztásában. Csak a bűnösök bűnbánatában.

Semmi baj azokkal a zsidókkal, akik olyanok mint a nem-zsidó kisemberek. A hatalom, a gazdagság, az uralkodás embereivel pedig mindig baj van. Akkor is, ha zsidók; meg akkor is ha nem-zsidók. Ne engedjük megmaszlagolni magunkat. Nem annyira tehetségesek, mint amekkora részük van azokból a javakból, amik féltékennyé teszik rájuk a nem-zsidókat. Nekik is hirdetnünk kell az evangéliumot, mint minden embernek. De vissza is utasíthatják, s ekkor aktuálissá lehet ma is és megint a *Jaj nektek...*!

Városmajor, 2003. január 26.

Jézus kijön a Jordánból, elmegy a pusztába, ott tanyázik egy nagyböjtnyi időt. Jánosnak pedig folyik az élete a megszokott rendben tovább. Alámeríti, akik alámerülni vágnak, szóval tartja azokat, akik hallgatni akarják, csinálja a propagandát annak, aki utána jön, s akinek saruszíját sem méltó megoldani, és óvatosan válaszolgat a Jeruzsálemből érkező inkvizítorok kérdéseire.

Telik az idő, és Jézus kijön a pusztából is. Ezer okon nem megy haza Názáretbe. A legfontosabb az ezerből: tanítványokat akar gyűjteni. Tanítvány-gyűjtés nélkül nincs Isten Ország. Enélkül csak haszonélvezhetjük, hogy valaki még érdekelt az Isten Országá ügyében. Enélkül legfeljebb elviseljük, hogy minket valaki begyűjtsön tanítványnak. De ez az elviselés is kevés, mert hát előbb-utóbb meghalnak, akik minket tanítvánnyá tettek, begyűjtöttek, s azzal Jézus ügye ott lesz, ahol a part szakad. Mert ha nincs tanítvány, nincs Ország – ez olyan, mint a kétszerkettő. Dehogy szakad a part. Már mért szakadna? Majd csak akad valaki, aki hozzáfog a tanítványgyűjtéshez, s a kocsi megy majd tovább. Valaki jóvoltából, ha nem is az enyémből. Mért nem az enyémből? Hát mert én lúdtalpas meg alkalmatlan vagyok, s inkább meg sem kíséreltem, hogy illik-e a markom az eke szarvához, nyelvem a szövegeléshez, stb. stb. Nem vagyok én pap!

Jézus sem volt az, meg lúdtalpasnak sem gondolta magát. Ez abból is látszik, hogy kijöve a pusztából újra a Jordán vízéhez megy. Jordán vize neveli a tanítványt, ahogy özvegyasszony neveli a szép lányt, meg a sűrű erdő a betyárt. Azért neveli, mert él ott egy ember, akinek a lelkében jár, hogy történjék valami. Tudja, hogy attól nem történik semmi, hogy Jeruzsálemben vannak papok és leviták, akik a szolgálatokat végzik a templomban a megszokott és előírt rendben. Hogy valami történjék, ahhoz el kell menni valahova abból a célból, hogy történjék valami. *Ut Abraham de patria Josephe emigrasti* – Ahogy Ábrahám, úgy te is József, elhagytad hazádat – éneklí a Kalazancius-napi zsoltosma. János kiköltözött a Jordánhoz, és Jézus azért megy a Jordánhoz, mert sejti, hogy János körében tanítványokra talál. Jól sejti. Jánosnak vannak tanítványai. Mindenkinek van, aki akar valami jézusit csinálni. A tanítvány nem tanuló. A tanuló kitanulja tanítóját, aztán továbbáll. De a tanítvány nem elfogyó árú, nem kinőtt ruha, cipő. A tanítvány sírig tartó, mint a feleség. Ami a felem, anélkül nem élek meg. Csak egészként tudok élni. Meddig üljek még a lábainál? – kérdezte valaki hetven évesen annak a lábairól, aki tanítvánnyá tette őt. Ne ülj! Körözd le őt! Ha jézusi, ha istennektetsző ember a tanítód, ő fog majd a lábaddal ülni. Csak ne minősítsed vissza magad padban ülő kereszténynek, kedves hívőnek! Ne tedd, mert ilyen nincs az Isten Országában, csak a karikatúrájában. A karikatúra: nem csinálunk Országot, jó nekünk a világ, de nagyon szeretjük meg tiszteljük Jézust, mert megváltott minket. Meg? Ugyan mitől, nem mondanád meg?

Akárhogyan is van a megváltás, ez a két nem lúdtalpas, ez a két tanítványgyűjtő Jézus pusztai lelkigyakorlata után találkozik egymással. *A következő napon ismét ott állt János a Jordán-parti Betániában és vele két tanítványa, és nézte az ott tébláboló Jézust* (Jn 1,35-36). Ez a *téblábol* az egyetlen hiteles fordítása az itt szereplő *peripateó* igének. A szótárban ilyen jelentéseket talállok: körüljár, sétál, körbejár, meg azt, hogy *umhergehen*. Ez az utóbbi pontos megfelelője annak, amit kifejez az én *téblábol* fordításom.

Ejnye, ejnye Jézus, szép dolog a tanítványokat mástól elcsaklizni? Ha szép, ha nem szép, aligha köröz János körül Jézus másért, mint János két tanítványáért. Ha így van, mért nem megy oda Jánoshoz: Kedves unokabátyám, add át őket nekem, hiszen én vagyok az, aki Szent Lélekkel keresztelek, te meg csak vízzel. Nem teszi. Csak ott van látó távolságban János közelében. Jánosnak éreznie kell, hogy mit akar Jézus, s ennek hatására mondja róla: *Íme, az Isten báránya* (Jn 1,36). Nem gondolja, hanem mondja. Akkor mondja, amikor a két tanítvány hallja: *És hallotta a két tanítvány azt, amit János mondott, és követték Jézust* (Jn

1,37). Olyan ez, mintha János és Jézus előre megbeszélték volna ezt a jelenetet: Majd így játszod őket át nekem!

Hogy engedhette át őket János? A tanítványság két oldalú kapcsolat. Nincs átpasszolás és elcsaklizás. Egy tanítvány elvesztése ha nem is jelent a tanítónak akkora sebesülést, mint, ha faképnél hagyja őt a felesége, de azért nem semmi, beleremeg a lelke a veszteségbe, hiszen évek munkája lehet már abban, hogy tanítvánnyá tett valakit, s nincs az ember fából, stb, stb. József Attila írja: Ha megszeretlek, kopogtatás nélkül bejöhetsz hozzám, de gondold jól meg, bántana, ha azután sokáig elkerülnél. Életemben egyetlen egyszer volt olyan, hogy valakit jól megdolgoztam, s utána másnak átengedtem, mert akkoriban nem volt csoportom, amelyikbe meghívhattam volna. Ma is hiányzik!

Ha Jánosról írnék regényt, ez hálás téma volna, de előbb még Jézusról szeretnék egy jó regényt írni, úgyhogy más kérdésre válaszolok. Hogyan csaklizhatta el őket Jézus? A jelenetből világos, hogy János tudtával és beleegyezésével. De hát miért? Olyan nagy bajban volt Jézus, hogy rászorult János tanítványaira? A maga emberségéből nem tudott volna egy pár jó tanítványhoz jutni? Nem tudott volna! Ott, Izraelben nem tudott volna. Ha elmegy Szíriába, Egyiptomba – ott tudott volna. Ott mért, és itt miért nem?

Adott területen nincs két garnitúra legjobb! Adott területen csak egy garnitúra van. A 40-es évek második felében, Debrecenben harcot kellett vívnom a legjobb garnitúráért. Az Oszkár meg az Otmár voltak a riválisok, s volt egy számbelileg pontosan meg nem határozható garnitúrája a legjobbaknak. Azért lett Bokor, mert ezt a garnitúrát össze tudtam szedni, mert ezt a garnitúrát el tudtam hódítani Oszkártól, Otmártól, akik előbb kerültek Debrecenbe, mint én, s nem tétlenkedtek, hanem dolgoztak, s a garnitúrába befészkeltek magukat, azaz kicsalogatták a garnitúrát Nyilas telepre. Kolakovics kiment a Nyilas telepre is. Rám egy közösséget bízott, rájuk kettőt: a munkásfiúk, meg a munkáslányok közösségét. Egyikből sem lett semmi, mert Szabó Magdi, meg Orth Miska hamarosan átigazoltak a Bokorba... – a munkásfiatalok táborában ők voltak a legjobbak. Isten Országára a legjobb is elég gyenge, csak a legjobb garnitúrának van esélye arra, hogy érőt terem.

A kálvinista többségű Debrecen is választhatott 46-tól diákönkormányzatot, és kétszer egymás után a katolikus piarista gimnáziumból és katolikus fiút választanak az elnöki székbe: Pityut meg Dinit. E két fiú nélkül magyarázhattam volna én, hogy kisközösséget kell csinálni, ha Isten Országát akarunk. Említhetem még a fiúk közül Emilt és Lajcsit, Jancsit meg Pétert. A lányok közül meg Zsókat és Ecit, Erzsót és Terit, Jusztit és Marikát. Így lehetett ezzel Jézus is. János is így volt vele. A legjobbakat nyerte meg magának. Elmondhatatlan emberi nagyság Jánostól, hogy kész volt lemondani a tanítványairól Jézus javára. Csak annak az erejében volt ez számára lehetséges, hogy felmérte, nincs egy kategóriában Jézussal: Jézus az Isten báránya, ő az, aki Szentlélekkel fog majd keresztelni.

Mindezek erejében olvassuk, hogy a két tanítvány megindult Jézus után. Jézus megállhat, lelassíthat, hogy a találkozás létrejöjjön. Egyiket sem teszi. Megfordul. Látja, hogy jönnek utána, megszólítja tehát őket: *Mit akartok olyan nagyon?* (Jn 1,38) Kérem, újfent ez a hiteles fordítás. A *dzéteó* ige szerepel itt, ami ebben a jézusi mondatban is megtalálható: *Keressétek az Isten országát!* Ezt is lehetne így fordítani: *Akarjátok nagyon az Isten Országát!* Mert erről és csak erről van a mondatban szó; nem kell az országot megkeresni, nincs az eldugva! De hát Jézus kérdésében végleg erről van szó. Azt akarjuk tudni, hogy hol a szállásod, meg akarunk látogatni, hogy megismerjük, hogy elbeszélgessünk veled.

Gyertek és lássátok! (Jn 1,39) – ez Jézus válasza. Minden nagy dolog azzal kezdődik, hogy két ember szót ért, meg négy-öt magyar összehajol. Hogyan folyt le a találkozás, nem tudjuk. Csak annyit, hogy nem öt percig tartott a találkozás: *azon a napon nála maradtak* (Jn 1,39). Délután négykor találkoztak. Este lehetett, mire hazaértek. Jézusnak teljes sikere volt, mert András ezzel ment haza: *Megtaláltuk a Messiást!* (Jn 1,41). Ez a dolgok teteje. Nincs Izraelben, aki ezt überelni tudná. Mit? Azt, hogy ezt gondolják róla. Hogy érte el ezt Jézus? Mit

csinált velük Jézus? János evangélista ott volt, az övé a beszámoló. Nincs beszámolni valója semmi csodásról, magasztosról. A *falánk és borissza* Jézus alighanem meg is kínálhatta ezeket a serdülőket valamivel. János szentebb volt annál, hogy erre akár egy szót is vesztegessen. Csak tudták, hogy itt nem utoljára voltak, mert jól érezték magukat. Azért másnap még visszamehettek a Jordán partjára a Keresztelőhöz.

A kérdő mondat: Te milyen taktikával gyűjtesz tanítványokat magadnak?

Városmajor, 2003.január 23.

Katikám! Mindenkinek van egy álma... Az enyém az volt, hogy van egy egyetlen ember a világon, aki velem egyetért. Katit képzeltem ilyennek. Mert múltkori leveled megírásáig mért ne képzeltem volna? Most már nem képzelhetem. Az ujjbegyünk sem egyforma, hogy lennének a gondolataink?

Már-már lemondtam Rólad. Valami okon kimaradtál a csoportból, s bár húsz éve évenként három hónapot töltök T-től egy köpésnyire, el nem néztél volna arrafelé. Hiába, s szerelmet nem lehet erőltetni. Most húsz év után kialakult egy képed rólam: tudod, hogy mit gondolok, s azt is, hogy te másképp. S ezt most közlöd velem. Érdeklődtem az arrafelé lakóktól: közösségben vannak-e Veled? Mondták, hogy nincsenek.

Amit én valaha vallottam, s ma is vallok, annak van egy tartalmi és formai mozzanata. A tartalmi: a jézusi agapé, a formai: a jézusi kisközösség. Egyik nélkül sem lehetséges az az Isten Országa, amelyért Jézus fáradozott.

Ha húsz éve Katit csak Kati kontrollálja, s közösség nem, akkor jó messzire kerülhetünk egymástól. Annyit értettem meg levedből – biztosan sokkal több van benne –, hogy bele-szerelmesedtem a felvilágosodásba: a liberalizmusba és a szocializmusba; pedig az egyházban még mindig külön emberek vannak, mint az említett lobogók alatt.

Milyen igazad van! Hogy ne szerettem volna beléjük?! Bessenyeitől és Csokonaitól kezdve Sinkáig és Wass Albertig mindegyiknek a gondolataim át-átüt a jézusi gondolkodás. Nem koptatták nagyon a templom küszöbét. Talán ez adott nekik lehetőséget, belső szabadságot arra, hogy meghallhassák azt, amit Isten kivétel nélkül minden emberrel közölni akar. Szabadság és egyenlőség nélkül nincs Isten Országa. Akkor sincs, ha az első jelszóból napóleoni háború és tőkésedő polgárság lett, a másodikból pedig Gulag. Csak még kell hozzá valami: testvériség, amely ellene mond a Mammonnak.

A Bokor ellene mond a Mammonnak? Ha nem, akkor annyit is ér a Bulányi-kritikája... Te ellene mondasz-e? A magyar közéletben nincs aki ellene mondana! E tekintetben a polgári meg a nem polgári egy gyékényen árul. Szerelem ide, szerelem oda, nem rejtem véka alá azt, hogy megvan a véleményem arról a közéleti-politikai társaságról, amely kiszolgálta a sztálini terrort, s azokról a liberálisokról is, aki beleestek az előzők utódainak ölelő karjaiba. A nagy szerelem ellenére is világosan látom, hogy most és egyesülve –a tőkés világgazdálkodás – azaz a Mammon – legelkötelezettebb hívei és haszonélvezői lettek idehaza. Másfelől pedig az egyház hűséges és minden áldozatra hajlamos tagjának gondolom magam, mert megmaradok benne. Megmaradok annak ellenére, hogy a hierarchiája olyan, amilyen. Annak ellenére, hogy a mindenkori hierarchiája csak azok fe..... nemja ki, akik nincsenek hatalmon. Mért maradok meg benne? Mert egyedül azokban van fantáziám, akik megvallják az Istent. Egyedül ezektől remélek metanoiát. A nómenklatúrától nem. Az egyházi hierarchiától sem, mert tagjai hozzátartoznak a nómenklatúrához. De az egyház népétől várom a metanoiát akkor is, ha biztos lehet ez a nép abban, hogy saját egyházának hierarchiája fogja Golgotára juttatni. Az egyház hierarchiája nem térhet meg? Megtérhet, ha elengedi a Mammon kezét. Képtelen rá. De van ellenpéldám is: Márton Áron!

Katikám! Nem olyan egyszerű a képlet, hogy ez a szerencsétlen vén ember nem Orbán, hanem Medgyessy malmára hajtja a vizet. Szimpatikusabb nekem az 1989 nyarán a Hősök terén a ruszkikat hazavezénylő Orbán Viktor, mint aki Sztálin unokáival csókolózik. De Or-

bán győzelme sem jelenti az Isten Országát. Azt én csak Isten népétől várhatom, s rettenetesen nehezen viselem, hogy Kati húsz év óta felém sem néz. Húsz év külön fejlődésnek biztos eredménye, hogy másképp látjuk a dolgokat. Húsz éven keresztül egy közösségben levésnek viszont lehet annyi eredménye is talán, hogy megfogjuk a jónak a két végét, s csinálunk valamit közös erővel... Annak ellenére, hogy másképpen látjuk a világot, hisz az ujjbegyünk sem egyforma.

Mit kíván az Isten tőlünk? Hűségünket. Azt, hogy megtegyük, amit igaznak gondolunk. Tudta ezt az özvegyasszony, aki a perselybe dobta összes vagyonát – a két filléresét. Várom a folytatást. Addig is küldök valamit, amit nagyon szeretek. A kottáját nem tudom küldeni, de alighanem ismered.

Most nem sietek, most nem rohanok, most nem tervezek, most nem akarok.

I:Most nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Most megnyugodom, most elpihenek, békén, szabadon, mint gyenge gyerek.

I:És nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

S míg ölel a fény és ölel a csend, és árad belém és újjáteremt,

I:Míg nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Új gyümölcs terem, másoknak terem, érik csendesen erő, győzelem...

I:Ha nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Csak kart kitárok, csak átölelek, csak ráfigyelek, csak megszeretek,

I:És nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Csak várakozom, csak megterítetek, csak hazahívok, csak vendégelek,

I:És nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Az a bajom, hogy nehezen nélkülözlek...

Városmajor, 2003. január 29.

Eci temetésén voltam. Nem tudom, mikor találkoztam vele először. Csak azt tudom, hogy 1945 május 1-én már nagyon jóba lehettünk egymással. Erzsóval jöttek haza délután a nagyerdőről, ahol valami majális lehetett. Mondták is, de láttam is: mindkét lány jól fel volt virágozva. A Szent Anna templom előtt találkozhattunk. Volt valami dolgom a májusi litánián? Nem tudom, csak valami olyan emlékem van, hogy minden litánián prédikált valaki, s elég nagy tisztesség volt a szónokok sorába kerülni. Boldog Magyarország, melyben ha egy botot elhajítunk, az papra is eshetik. Szóval találkoztam az egy év múlva érettségiző-képesítőző két ifjú hölgygel, s imígyen udvaroltam nekik: *Fel vannak virágozva, miként a májusi lovacsák!* A paptól telhető bőkot kacagással viszonzták.

Mondják, hogy a Jóisten kétféle embert teremtett: magyartanárt meg a többit. Eci az első kategóriába tartozott. Talán gyakorló éves volt, amikor 1950. karácsonyán az emeleti oratóriumban megvolt az esküvő. Nem adnám egy vak lóért, ha lett volna akkor már magnó, s most visszahallhatnám a szertartást, Eci hangját is, melyen kimondta a nagy igent Bélának. Otthonukban tartok Babits-órát a következő évben, s Teri dajkálja alatta a frigy első gyümölcsét: Lacit. Az elkövetkező félszázadban ritkásan találkozom vele, de annál sűrűbben Lacival, s gyerekeivel, az unokákkal: a két fiúval s a három gráciával. Ők tették számomra Ecit jelenvalóvá. Öt éve, amikor rehabilitáltan misét mondhatok a Szent Annában, Eci is mond egy szívemet melengető köszöntőt.

A temetés osztályon felüli volt. A zene is, de nemcsak az. Egy ifjú pap beszélt, aki egyetlen közhelyet sem mondott. S utána egy *magyartanár* beszélt, Eci tanítványa. Olyan szép volt, hogy szeretném lehozni a Koinóniában.

Egyáltalán – szeretném látni azt, ami Eci életművéből megfoghatóan megmaradt. A temetés utáni agapén Laciéknál szoltam is erről Bélának, hogy össze kellene gyűjteni írásait. Azt hiszem az evangélium bélyegét hordják magukon.

Városmajor, 2003. január 30.

Testvéreim, Barátaim, Szeretteim, mindnyájan, akik eljöttetek – az Isten hozott Titeket. Szent helyeken, mint e kápolna is, leginkább Istenről illik beszélni. A keresztyén szentélyekben pedig Jézustól s Lelkétől irányítottan illik szólani mindnyájunk édesapjáról, akit Jézus gyöngéden, abbának, apukának is szólított. Fogjunk tehát a beszédhez!

Liturgikusan – ezekben a farsang előtti napokban, amikor a Keresztelő alámeríti egész Izraelt a Jordán vizében, Jézus is elmegy hozzá. Míg alámerítés után a megmosottak többsége hazamegy, ő nem tér vissza názareti műhelyébe. Foglalkozást változtat, s az Isten Országáról kezd beszélni – úton-útfélen. Hogy jobban odafigyeljenek szavára, meggyógyítja hallgatóságába betegeit. De nem orvosnak mondja s nézi magát, hanem tanítónak. Azért az utóbbinak, mert nem abban látja az ember legnagyobb baját, hogy ki vagyunk téve a vírusok ártalmainak, hanem abban, ha a Mammonnak szolgálunk. A *Corriere della sera* arról értesített a karácsony előtti napokban, hogy adventi audienciáján a pápa már az Isten csendjéről beszélt. Azt értvén ezen, hogy Isten magára hagyta a világot, mert az ember tehetetlen a Mammon hatalmával szemben.

A pápa sokat tapasztalt öreg ember – majdnem olyan öreg, mint én. De Jézus fiatal, amikor a maga harmincas éveit taposva közöttünk jár, s azt hirdeti, hogy van módunk lerázni magunkról a Mammon erejét. Lehetséges a Mammont megvetnünk: nem szolgálni neki, gyűlölni őt. Fel lehet építeni a hegyen épült várost, ha nagyon akarjuk az Isten Országát, csak meg kell tennünk mennyei édesapánk akaratát. Összesen csak át kell húzni lelkünkben egy szót, a Mammon legigézőbb csalogató szavát: áthúzni, törölni, életünkéből kiiktatni a *kiváltság* szót. Kiváltságot mire? Arra, hogy *jogod van többet birtokolni akarni*, mint amennyi testvérednek, felebarátodnak, embertársadnak jut. A kiváltság tárgya éppen ez a *pleonexia*. (Tegnap született ez a szó, ma kereszteljük: a **pleon** ugyanaz, mint a *plusz*, az **exia** pedig a „nekem van” jelentésű *echó* ige származéka.) Végeznünk kell tehát vele, ha fel akarjuk építeni Isten városát. Nem tűrhetjük meg magunkban, akármilyen szép ruhába öltöztessük is igényünket a kiváltságra, a többet birtokolni akarásra.

Példa erre az öltöztetésre: *Mert én a gyerekeimnek mindent meg akarok adni...* Istennek jelenleg kétmilliárd kiskorú gyermeke él e földtekén. S az emberiségnek e kétmilliárd gyerek ellátására van évi kétmilliárd tallérja. A te gyerekedre is, meg az enyémeire is ebből egy-egy tallér esik. Ha kettőt akarsz neki, ha kiváltsághoz akarsz jutni, ha tehát ledönt a lábadról a *pleonexia* ördöge, ha megeteted magad, hogy te csak jó szülő vagy s nem a Mammont imádod, akkor még mit is kell csinálnod? Okvetlenül be kell lépned a tuti legerősebb katonai szövetségbe, amely képes fenntartani kiváltságos helyzetedet. Életem során, eddig – a központi hatalmak, a tengely, a Varsói szerződés, s most a NATO e biztosan legerősebbek, melyekből eddig az első három – sajnos, nem sajnos – elég gyengének bizonyult (Trianon is lett belőle). Ha pedig belépünk, akkor esküvel ígérjük a hazának, hogy megsemmisítjük a haza ellenségeit. Ezek az ellenségek meg attól ellenségei a hazának, hogy ők is kívánják – nem a mi, hanem a maguk számára – a kiváltságot: az ő gyereküknek se elég az egy tallér. A Mammon ezzel már ruhát is vált: felölti magára a Gyilkosság Atyjának ruháját. S teljessé válik az emberi történelemben az embertelen istentelenség és istentelen embertelenség, amikor a hadra keltek lelki gondozását is elvállaljuk, azaz e mammoni-sátáni játékba az Istent is belekeverjük. De az elmúlt század legkatolikusabb, mert jézusi látású költője – éber és lát: *Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban* (Babits M., Zsoltár gyermekhangra).

Mondott Jézus egy példabeszédet a szőlőművészekről. Van, aki tizenkét órát dolgozik a szőlőben, van, aki kevesebbet, s olyan is, aki csak egyet. Napszállatkor megkapják a reggel kialkudott tisztas bért: az egy dénárt. De azok is, akik csak félnapot, vagy csak egy órát dolgoztak. Felháborodnak rajta a nap terhét és hevét viselő, a hajnaltól dolgozó. Jézus szőlősgazdája pedig mit mond? Ezt: *Barátom, nem cselekszem veled igazságtalanul: Nem egy*

dénárban egyeztél-e meg velem? Vedd, ami a tiéd, és menj! Én pedig az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked. Hát nem szabad nekem azt tennem javaimmal, amit akarok? Ha fel akarjuk építeni az Isten városát, le kell szoknunk arról, hogy nekem több jár, mint neked. Nem jár, mert én is egy gyomrot töltök, te is.

Az enyim, a tied mennyi lármát szüle, miolta a miénk nevezet elüle (Az estve – 1794) – írta Csokonai. Tanulhatta volna ezt költőnk Jézustól is, de nem tanította ezt egyháza neki. Nem az evangéliumból tanulta, hanem a felvilágosodásból: 1794-ben írta, öt évvel azután, hogy porba hullott a feje egy királynak, aki úgy tudta, hogy ő Isten kegyelméből-ajándékából birtokolhat többet, mint embertársai, akik csak alattvalói. *Felharsant a béke dala – a keresztes és a fényé* – írja Szabó Lőrinc, mert Isten az európai kultúrában már kétszer is meghúzta a nagy harangot. Először kétezzer éve Jézusban, másodszer kétszáz éve a felvilágosodásban. Egyik békedalt se hallottuk meg. Hogy volt kezdetben, hogyan nem volt – biztosan nem tudhatjuk. De a feleségünket kezdetben nem zavarhattuk el – tanúsítja Jézus, s megélni is úgy tudtunk, hogy valamilyen közbirtokosságban éltünk – tanúsítja, ha tanúsítja, a Csokonai-vers. *A miénk nevezet* boldog és békés kora volt, a Hamvas Béla emlegette s nagybetűvel írt Hagyomány kora – ez az idő.

Aztán valamikor – lehet, hogy már Káinnál? – rájöttünk, hogy nekünk igényeink vannak, s nem érdekel bennünket, hogy a másiknak meg mire van igénye. *S az erősebb a gyengétől, amit elvehetett, elvett* – ahogy Aranyunk írta. Úgy vettel el, hogy kard ki hüvelyéből. S máris aratott Divus Mars, a Seregek Ura, meg Hadúr (ugyanazok csak három különböző nyelven). Erre mond Jézus egy hatalmas nemet. Három lépcsőben. Az első: Könnyebb a tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni a mennyek országába. Könnyebb, mert csak a szegényeké lehet az Isten országa, a gazdagoké semmiképpen sem, mert jaj nekik, hiszen már megkapták vigasztalásukat. A második lépcső: a kardnak a hüvelyben van a helye; a kardot ragadók örökre elvesznek, s csak a szelídek fogják örökölni a Földet. S a harmadik lépcső: az a dolgunk, hogy mossuk embertársunk lábát. A társunkét, mert nincs háromféle ember: ellenség, közömbös meg jóbarát, csak egyféle van: felebarát. Ez a három lépcső az, ami nincs, aminek nincs helye a világban, ami álom, dajkamese s utópiának minősül a világban, s amit ha valaki komolyan vesz, akkor az urak, a pleonexias urak, rendre megharagszanak... Halálig megharagszanak, a kereszthalálig. Hatvan esztendővel ezelőtt újmiséis képecskémre odaírtam: *Én pedig ne dicsekedjem másban, mint ami Urunk Jézus Krisztus keresztyében...* Sejtettem valamit? Nem. Semmit. Gyanútlanul írtam oda, mert olyan szépen hangzott... s ezzel kezdődött az aznapi szentmise.

Enyhületül egy anekdóta. Középkori angol szerzetesnek kezébe kerül egy kódex, s életében ekkor találkozik először ez a szerzetes a Máté-féle Hegyibeszéddel: azzal, hogy a szegények, a szelídek s az üldözöttek a boldogok, meg a többivel. Elolvassa, s gondolkodik rajta. Majd megszólal: Ha ez a szöveg Jézus tanítása, akkor mi, angolok nem vagyunk keresztyének. Csakhogy ezzel az előfeltevéssel, én nem állhatok szóba. Tehát – többé nem olvasom ezt a könyvet, s feltette azt a polcra.

Azt hiszem, hogy Isten azért előbb-utóbb szóhoz jut. Fenntarthatatlanná válik a Mammon uralma, a Duchrow-féle pezsgős pohár. Milyen az? Széles a szája, és hosszú a lába. Amikor megtöltik, a pohár felső egyötöde elnyeli a pezsgő 84%-át. A pohár alsó négyötödébe a maradék 16% jut. Az adat öt évvel ezelőtti, amikor Duchrow a könyvét írta. Igen, a javak, a találok 84%-a az emberiség egyötödének az igényeit szolgálja. Mára lehet ez már 85% is, s a 15%-on meg osztozik az emberiség négyötöde, majd egésze. Mi is a szerencsés – vagy szerencsétlen? – felső egyötödébe tartozunk. A kapitalizmus képtelen másra, mint ennek az aránytalanságnak a növelésére. Nem hiszem, hogy az emberiség mindörökké tehetetlen marad vele szemben. Dávid parittyája le tudja teríteni Góliátot. De parittyá-atombomba úton féllő, hogy egy pár millió évre átmenetileg megint a patkányoké lesz a Földgolyó.

Inkább menjünk elébe a rendszer összeomlásának s váltsunk. Nem a forinttal megvásárolható javakból kell mindent megadni gyermekeinknek. Nevelhetjük őket arra is, hogy a boldoguláshoz minimum két diploma és három nyelvvizsga szükséges. De nevelhetjük őket úgy is, hogy a boldogság az családi boldogság, s az se kutya, ha ellene dolgoznak annak, hogy a század végére eltűnjön a magyar a Kárpát-medencéből meg máshonnan is. Isten népe nem tudja kiirtani saját nemzetét, A kiirtani tudás a Mammon, a kiváltság, a többet birtokolni akarás népének a tudománya. Megkérdem: Testvérem, nem akarsz a kezéd Jézus tenyerébe tenni? Csak azért jött el kétezer éve, hogy odategyed. Te is, Te is, mindegyikünk.

Mindez olyan gyönyörű, hogy a főpap megszagatta ruháját, mert számára mindez csak istenkáromlásként értékelhető, s szól a civil kollégának, Pilátusnak, hogy fel kell állítani azt a keresztet. S felállítják a Golgotán. S az azóta eltelt röpke kétezer esztendő alatt ez soha nem volt másképp. Mindig ez ismétlődött: aki azt mondta el, amit Jézus elmondott, annak pusztulnia kellett. De Jézus nem panaszkodott. Tudta, hogy a búzaszemnek a földbe kell hullnia ahhoz, hogy megsokszorozódjék. Tudta, hogy a maga fajtájának gyűlölni kell az életét, el kell veszítenie az életét, mert nincs módja másképpen istennektetsző életét élni, csak úgy, ha elvesz. Tudta jól, hogy nem szolgálhatunk Istennek és a Mammonnak is.

Mindebből hatvan évvel ezelőtt semmit sem tudtam, pedig alighanem jelesre végeztem el a piaristák hét éves teológiai főiskoláját. Más tudtam, mert más tanultam. Azt, hogy azért kellett a Golgota, hogy Jézus kiengesztelje az Istent, aki mindnyájunkra haragudott az Ádám vétke miatt. Nem haragszik. Szeret mindnyájunkat – Fiát is vesztő szeretettel...

Most pedig következik a hálaadás. Megköszönöm, hogy istenfélelemre, egyházam szeretetére nevelt anyám és apám. Megköszönöm, hogy a piaristáknál soha se kellett más mondanom, mint amiről meg voltam győződve. Megköszönöm, hogy 45 tavaszán Róma küldöttje engem is megszólított. Megköszönöm, hogy megértettem, hogy földalatti kisközösségekben tud csak megélni az egyház, ha nem akar játéklabdája lenni az ateista diktatúrának. Megköszönöm, hogy megérthettem és rátehettem erre az értésre az életem. Megköszönöm, hogy közel hatvan esztendő óta ilyen egyházat építhetünk a Bokorban. Megköszönöm, hogy a kisközösségekben a 48-49-es tanévben elővettük a szentírást, s elkezdtük Jézus szavait elemezni. Megköszönöm, hogy 48 végén még beszélhettem Mindszenty bíborossal, a letartóztatása előtti napon s az ávós kordon ellenére, és azóta se felejtettem szavait: *Párttitkárok sohasem határozhatják meg az egyház magatartást, s az ősegyház történetét nem azért tanultuk, hogy régiségtani ismereteinket gyarapítsuk.* Megköszönöm, hogy 49 tavaszától kezdve alig volt város az országban, ahol ne tartottam volna titkos lelkigyakorlatot, s hogy már ezeket mondhattam el rajtuk, amiket most ti is hallattatok. Megköszönöm, hogy a pártállam ügyésze mindezért halált kért fejemre. Megköszönöm, hogy Jámbor Árpád ávós őrnagy '52 őszén egy kihallgatás alkalmával ezt mondta: *Bulányi mester, nekünk nincs időnk megvárni, míg maga meglelkiyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat.* (Máig sem sikerült, őrnagyék meg beálltak kapitalistáknak.) Megköszönöm a börtön közel tíz évét, s hogy nem írtam sorsom az Isten számlájára. Megköszönöm, hogy börtön után tíz éven keresztül szállítómunkásként egy lehettem azokkal, akiknek reményük lehet Isten Országára, a szegényekkel. Megköszönöm, hogy ezekben az években a görgényszentimrei plébánián letérdelhettem és megcsókolhattam egy főpap kezét, aki semmi nyomásra sem lett Kaifássá – Márton Áronnak hívták. Megköszönöm, hogy megértettem, amit mai evangéliumnak kiválasztottam: *Aki engem szolgál, engem kövessen, s ahol én vagyok, ott lesz a szolgálóm is.* Megköszönöm tehát, hogy nem spórolhattam meg én sem a főpapi ruhamegszagztatást. Hogy elbánjak velünk az ateisták, az egyház ellenségei, ez rendben van, a dolgukat teszik. De hogy elbánjon az emberrel a maga Kaifása, méghozzá az ateisták parancsának engedelmességgel – ezt jólélekkel csak úgy lehet elviselni, hogy Jézus szavára gondolok: **ahol én vagyok, ott lesz a szolgálóm is.** Köszönöm, hogy nem törte meg hűségemet a 15 éven keresztül érvényesülő egyházi büntetésem. Köszönöm, hogy

megérhettem 15 év eltöltés után a korlátozó intézkedés megszüntetését, aminek következménye, hogy most nem kellett a Professzorok házáat kibérelnem, mint tíz éve, amikor aranyismeret mondtam. Köszönöm, hogy van két kis templom az országban: Budavári és Adyliget, ahol vasárnaponként mondhatok este hat órakor legalább egy (azért meg sem hirdethető) misét és prédikációt azoknak, akik velem akarják ünnepelni az eucharisziát. A hatóságok elítélnék. Engem kettő is elítélt már. Az egyik nevében már bocsánatot is kértek valakik. Nagyon jól esett. A másik hatóság bocsánatkérésére még türelemmel várok. Neki volna nagyon nagy szüksége arra, hogy ezt megtegye. Én megvagyok nélküle, s úgy fogadom el az életemet, ahogy kapom. Hiszem, hogy az Isten kezéből.

Köszönöm, köszönöm és köszönöm végül a Bokrot: azokat a testvéreimet, akik közel hatvan éve kitartanak Jézus tanítása mellett, s mellettem is. Köszönöm a régieket: a nagyszülők és szülők nemzedéke után a nyomukban a felnőtté váló, és a stafétabotot hovatovább át is vevő harmadik nemzedéket, akik nevelik már a negyedik nemzedéket. S köszönöm az újakat, akikkel csak a rendszerváltás utáni esztendőkből találkoztunk, akik csak az elmúlt években alkottak kisközösségeket. Nagyon jó testvéreink ők is: köztük a HANG közösségeibe tartozók.

Köszönöm Istenem, hogy ilyen életet ajándékoztaál nekem. Amen.

Utolsó enyhület. Két hete egy szentmise keretében a Bokor fiataljainak egy csoportjával voltam együtt, s megkérdeztem tőlük, hogy mit mondjak el ma én itt. Vita támadt, hogy megmutatkozzék-e, hogy magyartanár vagyok, vagy se. Csak az egyik párthoz csatlakozhattam. Következik tehát befejezésül Sinka István verse: Virág-ballada.

Szil-Tarcsán az őszi erdőn hét nagy erős kondás
vacsorázott s velük együtt Eső-Virág András,
aki jött csak valahonnan, maga se tudta, hogy honnan.

Oldalt varrott csizmájára port rakott a messze
s mutatta az útja hosszát, s azt, hogy nem kereste:
Falevélként, irgalombul hajtja a szél, ha elindul...?

...Ült az erős hét kondással, szalonnát sütöttek
s körülöttük láthatatlan harangok ütöttek.
Tudatták, hogy jön az óra s hamarosan koporsóba

fektetik Virág András az erdei kondások.
– A csend nyelvén üzentek a puha csobbanások.
Bennük tán a táj riadt fel halált sejtő kis jelekkel

Mikor a szalonna megsült: tölgyfa-csobolyóból
nagyot ittak... nyolc ember egy fadongájú tóból.
Azután meg rádudáltak. Máskor úgylis csak bút láttak.

Kivált Eső Virág András, kinek fél kenyere
se volt soha... s mint a puszta, puszta a tenyere.
Abba borult ó csak, hogyha pihenni a vágy elfogta.

Volt neki egy citerája: akár annyi ezüst –
pedig barnára fogta már az idő meg a füst.
Oldalán a csillag, a hold, s rá volt faragva a mennybolt.

S volt egy aranszín tolla is... Mérhetetlenségből
szállt az a toll... úgy szedte fel fütyölve a rétről.
Fütyölt bizony, mert nem tudta: attól nem lesz többé nyugta.

Citerával, a szép tollal lett aztán elveszett.
– Megnőtt benne minden dal és minden emlékezet.
S szegény... egyre hordta őket, mint az ég a nagy esőket...

Mondom: a hét nagy kondással ültek a fák alatt
kinn Szil-Tarcsán és dudáltak, és az idő haladt.
Virág ekkor elővette tollát s a húrokra tette.

A húrokon egy hős ország támadt fel dalolva,
– a hét kondás hallgatta csak egymásra hajolva.
S összesúgtak, hogy megölik: leszúrnák, vagy agyonlövik.

Hát mért játszik sokkal szebben, s más húron a bolond
– Testét majd a disznófertő belepi, vagy a lomb.
Hallgatták a húr pengését s elővette mind a kését.

Azután körülvették Andrást, mint herceget álnok,
bosszús, irigy, erdőnyövä, nagyhajú királyok.
S mire odanézett a hold: Eső-Virág András csak – volt.

Testét fertőbe vetették, rácsaltak vagy hat kant;
pengették a citeráját, de az széjjelpattant;
oldaláról lehullt a hold, s kétfelé hasadt a mennybolt.

A tolla meg elszállott a, el a messzeségbe,
hét nagyhajú gonosz elől mérhetetlenségbe.
Akkor szólott a legvénebb: – átka ne egyen a vérnek!

Temessük el Virág Andrást, nőjön mező rajta –
s ha tavasz jön: nagy nyáját a pásztor ide hajtja.
Bizony mondom: jövőre tej lesz és méz öbelőle.

Amikor hát jött a hajnal: a hét gonosz kondás
kikereste a sár alól, s így lett Virág András
televényföldje a fának, s ágya száz új ibolyának.